

„Jedna moja stará mama
je Slovenka, druhá je
Nemka a môj starý otec
je Ukrajinec. Kto som
teda ja?“

absynt
prekliati/reportéri

Naši iní

Príbehy ukrajinskej
rozmanitosti

Olesia Jaremčuk



absynt

Olesia Jaremčuk: Naši iní

Príbehy ukrajinskej rozmanitosti

Preložila Veronika Goldiňáková

Obsah

| | |
|-----|--|
| 11 | Predslov |
| 19 | Jablká v zabudnutom sade (Česi a Slováci – Hrušvycia Perša) |
| 31 | S vojnou opretekы (Meschetskí Turci – Vasiukivka) |
| 43 | Ostrov Gammalsvenskby (Švédí – Zmijivka) |
| 57 | Deň učiteľov (Rumuni – Herca) |
| 69 | Rozkrojení (Maďari – Malé Slemence) |
| 79 | Vajda Olha Petrivna (Rómovia – Toreck) |
| 95 | Kde je mama? (Židia – Brody) |
| 109 | Stanica L (Liptáci – Veľké Berezné) |
| 123 | Biele slnko, čierne víno (Gagauzi – Vynohradivka) |
| 137 | Osud zlatého guldena (Nemci – Pavšyno) |
| 153 | Hudba na drevených lyžičkách (Valasi – Obava) |
| 161 | Poľský experiment (Poliaci – Dovbyš) |
| 175 | Domov (Krymskí Tatári – Novooleksijivka) |
| 191 | Samota medzi orechmi (Arméni – Kutы) |
| 205 | Poďakovanie |
| 209 | Poznámka prekladateľky |
| 211 | Použité fotografie |



1. Hrušvycia Perša, Česi a Slováci
2. Vasiukivka, Meschetskí Turci
3. Zmijivka, Švédi
4. Herca, Rumuni
5. Malé Slemence, Maďari
6. Toreck, Rómovia
7. Brody, Židia
8. Veľké Berezné, Liptáci
9. Vynohradivka, Gagauzi
10. Pavšyno, Nemci
11. Obava, Valasi
12. Dovbyš, Poliaci
13. Novooleksijivka, Krymskí Tatári
14. Kutý, Arméni



Copyright © Olesya Yaremchuk, 2018
Translation © Veronika Goldiňáková, 2022
Cover & Layout © Pavlína S. Morháčová, 2022
Cover photo © Serhiy Polezhaka
ISBN 978-80-8203-392-5

Predslov

Ostap Slyvynskij

Poľsko-britský sociológ Zygmunt Bauman píše: „Niektoré veci na svete nemajú vyhradené svoje právoplatné miesto v žiadnom kúsku tak či onak navrhnutého systému. Nech by sa ocitli kdekoľvek, vždy budú ‚nie na svojom mieste‘.“

Akýsi neželaný narodeninový darček alebo fotografia po bývalých nájomníkoch... Také veci nemožno vyhodiť, ale ani použiť. Režú oko, nehodia sa do interiéru, patria do iného štýlu, s ktorým však nechceme mať nič spoločné. Najjednoduchšie je odložiť ich do tmavého kúta a vypustiť z hlavy. To zvyčajne robíme.

Ale čo ak sa to stane s ľuďmi? Tu do spoločného priestoru vojde nový majiteľ so svojimi „dizajnérmi“ a šikovne nakreslenými plánmi nového svetového poriadku v rukách. Na náčrtoch panuje *poriadok*. Všetko je moderné a funkčné, podriadené jednotnému *konceptu*. Žiadne staré zarámované fotografie, tváre ľudí z minulosti nepotrebuje. Kto sú títo ľudia, odkiaľ prišli, akým jazykom hovoria? Na tom nezáleží. Ak odmietnu priradenú úlohu v divadle „novej spoločnosti“, ostane im len miesto v skrini alebo na smetisku. Snaha o dokonalé riešenia je príznačná pre „moderných manažérov ľudských zdrojov“. Zdá sa, že teraz sa tomu tak hovorí.

Jeden z príbehov v tejto knihe nás zavedie do dedinky Dovbyš v Žytomyrskej oblasti, kde žije útla komunita

Poliakov. Väčšinou sú to potomkovia „navrátilcov“, ktorým sa podarilo prežiť v stalinských osadách v Kazachstane. Žijú tu vďaka tým, čo prežili, každú nedeľu sa schádzajú v kostole, aby spoločne odspievali svätú omšu, a potom sa opäť rozplynú medzi „sovietskymi budovami... ktoré všetko zakryli“.

Taká je naša Ukrajina, táto „stredozem“, stáročiami zmietaná vo vlnách dobrovoľnej či nútenej migrácie, ktoré za sebou zanechávali ostrovy rôznych kultúrnych komunit, až kým ju, už v dvadsiatom storočí, zaliali vody plánovaného jazykového, kultúrneho, náboženského (či skôr protináboženského), domáceho, ideologického – akého ešte? – zjednotenia. Presne takto teraz vyzerá naša Ukrajina, takto sa sformovala: sivé spoločenstvo typických sovietskych budov, medzi ktorými si len to najpozornejšie oko všimne čosi *iné*, čo v novej, „usporiadanej“ krajine prežilo iba vďaka nevšímavosti alebo čejši úpornej tvrdohlavosti. Kostolík, kde spievajú v *inom* jazyku, jedlo, po stáročia pripravované v niekoľkých či niekoľkých desiatkach domácností v okolí a zároveň predstavuje jedinú spomienku na cestu zo zasněžených hôr, ktorú kedysi prekonali predkovia, remeslo prinesené z ďalekej vlasti, zopár slov v *inom* jazyku započutých v detstve, ktorým susedia nerozumejú.

Áno, tieto ostrovčeky sú malé, niekedy také maličké, že ich bez klenotníckej lupy nezbadáte: ako inkrustácia na viac-menej homogénnej ploche, beztak nepochybne zaujímavej, no vďaka týmto kryštálikom *inakosti* predsa len omnoho bohatšej. Táto kniha slúži presne ako lupa, ako pohyblivá, presná a láskavá šošovka, ktorá nás zavedie na miesta, kde sa „ukrajinské“ rozpína, otvára sa do všetkých kútov sveta a prekonáva absurdné múry etnického nacionalizmu tak prirodzene, ako keď ryba prepláva do cudzích teritoriálnych vôd.

Vedieť povedať *naši* Arméni a Židia, *naši* Poliaci, Česi a Slováci, *naši* Rómovia, *naši* Nemci, *naši* Gagauzi, *naši* Valasi a Albánci je nepochybne dôkazom múdrosti a vyspelosti. Až potom, určite nie skôr, prestanú byť *bezdomovcami*. Áno, bezdomovcami, ktorými sa stali naším zapríčinením, zapríčinením takzvanej sociálnej väčšiny. Pretože kým budú Cudzincami, vždy im bude odopierané miesto: Cudzinec je ten, kto je zbavený miesta v spoločnosti, ten, kto by mal byť vždy niekde „inde“. Oni – tí, ktorých zasiahli Stalinove deportácie a niekedy aj nacionalizmus v post-sovietskom priestore – dobre vedia, čo to znamená. Preto sa už nečudujú. Často od nás nič neočakávajú. Väčšinou stíchnu a zmiznú. Odchádzajú, napokon sa asimilujú. Umierajú.

- *Bojím sa.*
- *Koho?*
- *Všetkých.*
- *Prečo?*
- *Neviem.*
- *Poviete mi o tom?*
- *Nie.*

To je dialóg z textu o poslednej Arménke v karpatských Kutoch, ktorá zostala poslednou živou spomienkou na kedysi početnú a živú komunitu. Áno, často mlčali: ich životné príbehy, pôvod a mená či jazyk často bývali dostatočným *corpus delicti*. Prečo však mlčia ešte stále?

Otázka, ktorú si musíme klásť neprestajne. Na svete je len málo nebezpečnejších vecí než túžba po jazykovom a kultúrnom zjednotení. A je len málo smutnejších vecí ako nechota ten proces zvrátiť, preskúmať to, čo prežilo parný valec histórie: tieto roztrúsené kryštáliky, pamiatky,

„tajomstvá“. V prvom rade sú to však ľudia, naši žijúci krajanovia, o ktorých existencii často ani netušíme. Povedzme si to na rovinu: vieme dosť, povedzme, o *našich* Meschetských Turkoch? O *našich* Švédoch? Bez vedomosti o nich budú akékoľvek ušľachtilé snahy o vytvorenie „ukrajinského politického národa“ len zbytočnými gestami, ktoré nič nevyjadrujú. Nemožno prizvať k dialógu toho, čie meno nepoznáme.

Preto čítajte túto knižku a čítajte ju pozorne.

A ešte jedna vec na koniec.

Nedá sa predpovedať, v ktorej chvíli a podľa akých kritérií vás (mňa, jeho, ju) označia za cudzinca či cudzinku, čo ohrozuje systém, „čistotu“ krajiny, koncept určitých „dizajnérov“. Preto sme všetci Iní a pokope nás drží len porozumenie, empatia a láska. Aj o tom je táto kniha. Nie, o tom je v prvom rade.





Jablká v zabudnutom sade

Česi a Slováci – Hrušvycia Perša

„Dopadlo to takto: keď českých chlapcov odviekli na vojnu, prihlásili sa do zboru Ludvíka Svobodu,“ nahlas a oduševnene vysvetľuje Josyp Mychalčyn z dedinky Hrušvycia Perša pri Rivnom. „Česi hneď pochopili, čo sú to kolchozy a kým v skutočnosti sú Sovietsi. Jeden Čech povedal veliteľovi: ‚Z volynských kolónií sa chceme vrátiť do vlasti. Oslobodíme Prahu, ale dovoľte nám vrátiť sa.‘“

Pražská operácia, ktorá sa skončila 11. mája 1945, bola poslednou ofenzívou Červenej armády v Európe počas druhej svetovej vojny. Potom sovietske jednotky zajali viac ako 850-tisíc nemeckých vojakov a dôstojníkov a tridsaťpäť generálov. Na oslobodzovaní Prahy sa aktívne podieľali aj volynskí Česi. Dohodu o návrate kolonistov musel veliteľ Svoboda splniť.

Česi čakali na povolenie vyše roka. 10. júla 1946 Moskva podpísala dokument s nekonečným názvom: Dohoda medzi vládami ČSR a ZSSR o práve na výber a o vzájomnom presídlení občanov českej a slovenskej národnosti žijúcich v ZSSR na území bývalej Volynskej gubernie a občanov ruskej, ukrajinskej a bieloruskej národnosti žijúcich na území ČSR.

Právo odísť tak získalo okolo štyridsaťtisíc Čechov, ktorí sa v šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia